

અમરસિંઘ રાઠોડ

૩૨૫૭

નાટક ત્રી અંકી

રચનાર અને છપાવી પ્રસીદ્ધ કરનાર

જાનજી લિં હરજીવજી

અને

જાનજી લિં કુળજી

ગિરનારા પ્રાસાદ

રહેવાસી માધવપોરના.

સન ૧૮૬૭ ના રૂપ મા કાયદા પ્રમાણે રેજીસ્ટર કરાવી
સર્વે પ્રકારના હક રચનારે સ્વાધીન રાખ્યા છે.

શંખત ૧૯૪૪. સને ૧૮૮૮.

ક્રીનત ચાર અમતા.

મુંબઈ :

રોયલ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, ભાજપાલા સ્કોટ, ખાહરકોટ-મુંબઈ.

અમરસિંગ રાઠોડનું નાટક પાત્ર.

.....

અમરસિંગ—નાગોરનો રાજા.

હાડી રાણી—તેની સ્ત્રી.

શાહાજાન—આગ્રાનો બાદશાહ.

બેગમ—તેની સ્ત્રી.

સિંહાવતખાં—વજીર (બાદશાહનો શાળો)

શહેરખાં—એક સુરવીર સિપાઈ (અમરસિંગનો મીત્ર).

અરજુનગોડ—અમરસિંગનો શાળો

વિદુશક—એક મરકરો આમણું

કિસ્નો—અમરસિંગનો ખવાશ.

રામસિંગ—અમરસિંગનો ભત્રીજો

ધત્યાદી—નવાબો, રાજાઓ, સિપાઈઓ, હલકારા, દાસીઓ,
બ્રાહ્મણો, વિગેરે.

અમરશીગ રાઠોડનો નાટક અંક પેહલો

પડદો ઉપરેછે.

મંગળાચરણ

સર્વ મતી સ્તુતિ કરેછે

ગિતી

છો પ્રભુ અંતરગમી, અતી શેનામી જીવતતણે કરતા,
ધમ્મ પુરણ કરજે, તું છે સદ્ગી તણોજ દુઃખ હરતા.
અલ્પગ્નાનિથી ધમ્મું, નાટક મુજતણે પુણે કરજે,
કાર્યમાં વિમ્મ ન નડે, કૃપા કરી તું રૂડી દ્રષ્ટી ધરજે.
પ્રભુ આભારો ભારી, તું ધર, મુજ સિર કૃપા દ્રષ્ટી સારી,
શાહે યજે તું મૂજને, હસ્ત જોડીને કરું અર્જ તારી.

અંક પેહલો

પ્રવેશ પેહલો.

સ્થાન માતાનું મંદિર.

હાડી રાણી સાહેલીએ સહીત ગાયછે.

રાગ ગરબો.

ચાલો ચાલો રે સહિઅર આજ, દરશણ કરવાને,
જ્યાં બિરાજે શ્રી માધવરાએ, દુઃખડાં હરવાને—ટેક
માધવપૂરમાં મધ્યજ લાગે, બિરાજે પ્રભુ ખ્યારે,
શ્રી ત્રીકમરાએજી જોડે તેની, ગોપાલ લાલ હોગાજા—દરશણ

શહેરની સોબા શિ કહું, જ્યાં રાજ્ય રાણાનું દિસેરે,
 વનસ્પતિ પાકે બહું પેરે, જોતાં દુખડાં જનશે—દરશણ.
 વનની શોભા ચિ કહું, ત્યાં કુંડ કદમ તે છાજે રે,
 નાના વિધવિધ પક્ષીઓ બોલે કાયલડી ત્યાં ગાજેરે—દરશણ
 ભિમ કમુતા રક્ષમણીજી તો વનમાંહે બિરાજે રે,
 લગ્ન તે સાથે થાએ કૃત્તના, ચાલો જોવા કાજે—દરશણ
 અષ્ટર સુદ દ્રાક્ષીને દીને, યાત્રા ત્યાંતો ભરાયરે,
 દેશોદેશને શહેરનાં લોકો, જોવા ભેળા થાએ—દરશણ.
 પંચ તિર્થી ભેગાં થયાં, જ્યાં નાહાવા જે જન જનશેરે,
 રચનાર કહુંછે શુભજો સજનો, સંકટ તેના જનશે—દરશણ
 પ્રાભિણ—(પ્રવેશ કરી) કુંવરી સાહેબ હયો હવે આર્તિ પુજન કરો
 (કુંવરી આર્તિ ઉતારે છે)

રાગ આર્તિનો.

જ્ય જ્ય જુગતંબામાં, જ્ય જ્ય જુગતંબા,
 દુઃખ હરતા સુખ કરતા, અપરમ તુજ મહીમાં
 —જ્યો જ્યોમાં જુગતંબે
 અકળ કળા તારી, માહ શક્તિ તુજ ભારી,
 લીલા તારી ન્યારી, દુષ્ટો હણનારી—જ્યો જ્યોમાં
 હાડી રાણી—(માતાને અર્જ કરે છે) અહો ! કુળ દેવી માતા હું
 હસ્ત જોડી વિનંતી કરું છું કે આ ભવની અંદર
 સુખ અને દુઃખમાં હિસ્સો લેવાને આર્થ પૂત્ર અમર-
 સીંગ રાઠોડ સાથે મારો હસ્ત મેળાપ કરાવજો.
 દેવી—(અત્રસ્થ) તથા અસ્તુ રાજ્ય કુંવરી તારી ઈચ્છા પુર્ણ થશે

પ્રવેશ ૨ નો.

સ્થળ.—એ સિપાઈઓ.

- (૧) સિપાઈ—સાંભળ બાઈ બાદશાહનો હુકમ થયો છે કે આજે સભા ભરાવાની છે માટે સતરખાંન અને વળી બોંહો-તેર ઉમરાઓને હાજર કરવા.
- (૨) સિપાઈ—હે! આપણા શાહજાન બાદશાહ સભા ભરવાના છે?
- (૧) સિપાઈ—હા બાઈ હા, ચાલો આપણે જલદી તેઓને બોલાવી લાવીએ.
- (૨) સિપાઈ—અરે બાઈ એતો કીક પણ હિંદુસ્તાનના ખીજા રાજ્યોને તેડાવવા વિશે શું થયું તે તો કહો?
- (૧) સિપાઈ—અરે તેઓને તો ઘણા દિવસ થયા હુકમ લખી મોકલ્યો છે માટે તેતો આવતા પણ હશે.
- (૨) સિપાઈ—ચાલો બાઈ ચાલો ત્યારેતો જલદી. (જાય છે).

પ્રવેશ ૩ નો.

(સ્થળ. રાજ્ય સભા) માં (ચોપદાર ઉભો છે).

શહેરખાં—(પ્રવેશ કરી) કેમ ચોપદાર હજીસુધી કોઈ ઉમરાઓ આવ્યા નથી કે શું?

ચોપદાર—પધારો બાઈ શહેરખાં હવે સભા ભરાવાની તૈયારી છે પણ આપણાં તો ઘણે દિવસે દરશણ થયાં.

શહેરખાં—હું થોડા દિવસ થયા મારા પ્રિય મિત્ર અમરસિંગને મળવાને નાગોર ગયો હતો.

ચોપદાર—શું આપ અને અમરસિંગ વચ્ચે એટલી બધી મિત્રતાઈ છે?

શહેરખાં—મુજને અને અમરસિંગને એવી મિત્રતાઇ છે કે એક
ખીજના સિરનો ખપ પડે તો તે પણ હાજર કરીએ.

ચોપદાર—વાહ ! ત્યારે તો આપની અને અમરસિંગની બરા-
બર જોડ મલી છે તે એક શુરવીર ક્ષત્રિ છે અને
આપ એક બહાદુર સિપાઇ છો.

શહેરખાં—અમો બંને એવા મિત્રો છીએ કે કુત બાહ-
શાહ સિવાય ખીજ કોઇની પણ દરકાર રાખતા નથી.

ચોપદાર—અડે રાવ વજીર શાહેબ સિલાવતખાં નિગાહ રખો
મેહેરખાન.

સિલાવતખાં—(પ્રવેશ કરી ગાય છે).

(રાગ ઇંદર સમાનો)

વજીર હું શાહાજનનો, સિલાવત માફ નામ,
હજરતના હુકમથી, કશું કચેરી કામ.
મારી બરાબરી કરવા વાળો, રાજ નહીં નવાખ,
મુજપર મરજી હજરતની, સૌને દેહોં જવાખ.
સતરખાંન ઉમરાવ બંહોતેર, કરે તખ્તની ખાશ,
પોતપોતીકા હિસાબ બતાવે બેરીને મુજ પાશ.
જો કોઇ મારી કરે બરાબરી, લઇ લેજોં તેનું ગામ,
જય કહું હજરતની પાસે, તુરત કટાવું નામ.
ધણા દિવસનું વેર છે મારે, અમરસિંગની સાથ,
કદિ તે આવે ચુકમાં, તુરત બતાવું હાથ.
શિખ માગીને જય ઘેરે, લઇ કરવા કાજ,
એક વખતમાં કશર કહાડું, છિનવી લેજોં રાજ.

અર્જુનગોડ—(પ્રવેશ કરી) આદાશ છે હજરતને.

સિલાવતખાં—આઇએ મિત્ર અરજુનગોડ.

અર્જુનગોડ—સાહેબ કચેરીનો વખતતો થવા અ.વ્યો અને કોઇ
અમિરો પધાર્યા નથી કે શું ?

વિદુશક—(દોડતો આવી) આ હમેતો પધારયા છધએ,

સિલાવતખાં—ખીજ રાજાઓતો આવતા હશે પણ હું ધારંછું
કે અમરસિંગ સર્વની પાછળ આવશે.

અર્જુનગોડ—તે પણ હવે આવતા હશે.

સિલાવતખાં—આપણા તાખાના સર્વે રાજાઓ તો પ્રમાણિક છે
પણ અમરસિંગતો પોતાના દિલમાં મગરખી રાખેછે
કે જાણે તખ્તનો માલીક હુંજ છું.

વિદુશક—તેમા શું નવાઇ. હશે નહીં તો થાશે અને થાશે નહીં
તો હશે.

અર્જુનગોડ—કેમ વાર ?

સિલાવતખાં—જુઓ ને તે આવેછે તે જાણે બાપરા ભુતનીજ
માફક અને વળી ફક્ત ખીન દરકારથી હજુરનેજ
સલામ કરેછે બાદ મારી તો ગરજ રાખતોજ નથી.

વિદુશક—પેન્હર રાખે છે પેન્હર

અર્જુનગોડ—ખરેખર મન પણ તે વખતે તેના ઉપર ધણોજ
ગુસ્સો જિતપત થાયછે પણ લાચારધું કે તે મારો
શગો છે

સિલાવતખાં—તમારો બનેલી થાએ તો શું થયું, મિત્ર કોઇ
શમયે તેનો મીઝાજ તો હલકો કરવો.

વિદુશક—હ: હ: મારો, બાંધો, પકડો, દોડો.

અર્જુનગોડ—હજરત તે આપના દાવમાં ક્યારે આવે વાર ?

સિલાવતખાં—હું સામજીધું કે તેના વિવાહ હાલ થવાનાછે.

અર્જુનગોડ—હાજી સાહેબ.

સિલાવતખાં—બસ. ત્યારે તે મૂઢત તો મારીપાશે માંગશે હું તેને.
થોડા દીવશની રજા આપીશ અને પછીથી તે મુઢતની
બાદ આવશે તો તુરતજ તેનો પરાબ્ધ કરીશ.

વિદુશક—અરે બીજાનો પરાબ્ધ કરતા ક્યાંક તમારોજ થઈ
જશે, તમારોજ.

અરજીનગોડ—એ દાવ ખરો છે સાહેબ.

ચોપદાર—માહારાજ ધિરાજ, માનસિંગ, જયેપુરના રાજા પધા
રીએ મેહેરબાન.

માનસિંગ—(પ્રવેશ કરી) શલામ છે (શલામ કરે છે)

ચોપદાર—બહેનઓ લખતોરના નવાખ સાહેબ પધારીએ
મેહેરબાન

નવાખ—(પ્રવેશ કરી) આદર છે

ચોપદાર—પધારીએ મુગલના શરદાર નિઝામ હુદાબાદવાસે
હજીર સાહેબ નિગાહ રખીએ મેહેરબાન.

વિદુશક—ચોપદારના માથામાં મારી કહે છે) કેમ અદબા નકી
પોકારતો નથી કહે કે માહારાજ ધિરાજ મુરખના
સરદાર, ડુંગરના ચરનાર વિદુશક રાજાને ઘણું ખમાં.

રામસિંગ—(પ્રવેશ કરી) મારા મુરખી કાકા અમર સિંગજી
હજીર સૂંધી પધાર્યા નથી કેશુ ?

વિદુશક—માઘ તે તારાતો કાકા પણ આ શર્વેના દાદા થાય દાદા
(અમર સિંગ પ્રવેશ કરે છે)

ચોપદાર—માહારાજ ધિરાજ, અમરસિંગ રાઠોડ, નગોરના
છત્રપતિ રાયને ઘણી ખમાં

(બાદશાહ પ્રવેશ કરે છે)

ચોપદાર—માહારાજ ધિરાજ સર્વ સિરોમણી તખ્તના ઘણી શાહ
બાદશાહને ઘણી ખમાં.

શાહુજન—આહા ! ધશ્વરની ગતિ ન્યારી છે કે મારા જેવા એક
કંગાલ પુરુશને પણ આખા હિંદુસ્તાનના છત્રપતિ
રાજ્યની માદી અર્પણ કરી.

સિલાવતખાં—માહરાજ એ ઉપરથી આપણે પર્વદેગારનો ઉપ-
કાર માનવો જોઈએ.

વિદુશક—અરે પર્વદેગાર તો અહીંજ ખેઠા છે અહીંજ.

શાહુજન—કામુલના રાજા કુતબુદીને હિંદુસ્તાન પર ચડાઈ કરી
કેટલા રાજાઓને દેદ કર્યા અને ધણાખરા અમીરોને
નાશ કર્યા.

સિલાવતખાં—અરે તેણે કેટલાએક હિંદુઓને તો પકડી પકડીને
મુશલમાન કર્યા, એટલુંજ નહીં પણ ધણાને તો
પોતાના મુલકમાં લેઈ જઈ ગુલામગિરીમાં વેચ્યા.

વિદુશક—ત્યારે તો તે માંહેલાંજ એક આપ હશે નહીં વાર ?

શાહુજન—અરે તે એટલો તો જોરાવર હતો તોપણ આપણી
સતમુખ આવતાં તે પોતાની શાણ પણ ભુલી ગયો
અને અંતે પાછું કામુલ તરફ તેને નાશવું પડ્યું.

સિલાવતખાં—આપની ઉપર પર્વદેગારની અત્યંત કૃપા છે.

અમરશિંગ—(ગાયછે) (રાગ કંગનવા મોરા કરસે સરક ગયા રેએ)
સુણોને તમે રાજા અરજ એક માહારી રે—ટેક.

વિનંતી કરે આજે રે, વિવાહકેરે કાજે રે,

હાઝરાએ કહેરાવ્યું, સુમ લમ ત્યાંથી આવ્યું,

અશાડ શુદી નૌમીનો દીન ધારી રે—સુણોને તમે રાજા.

રજા જો આપો આપ રે, કંઈ સ્ત્રીનો મેલાપ રે,

હાડી પરણીને લાવું, હું જલદી પાછો આવું,

માશ એકની રજા આપો પુત્ર ધારી ને—સુણોને તમે

શાહજાન—

(રાગ એજ)

જાઓ સિલાવત પાસે રે, હુકમ તમને થાશે રે,

સિલાવત સુખેદાર છે ગુણુતણો ભંડાર,

રજા આપશે તેતો મનમાં વીચારી રે,

સુણોને અમરશિંગ તમે વાત મારી રે.

અમરશિંગ—મહારાજ, સિલાવત સાથે મુજને પુરતો બનાવ નથી

માટે આપજ કૃપા કરી મને રજા આપો.

શાહજાન—અમરશિંગજી તેમ ના થાય કેમકે સિલાવત એક

અંકલમંદ વજર છે અને તેને સતરખાન અને ખોંઢાં

તેર ઝમરાઓની સુખેદારી સોંપેલી છે માટે એ કામમાં

તેનો અખતીઆર છે.

વિદુશક—ત્યારે તો સુખેદાર શાહેબની આજ્ઞા માગો, સુખેદારની

અમરશિંગ—અરે સુખેદારતો અંકલનો ગધો આદમી છે કેમકે

વાતની વાતમાં જમતેમ ખોલે છે અને વખતપર

ગાળો પણ ભાંડે છે માટે મહારાજ, હુંતો આપની

પાશેજ શિખ માગું છું.

શાહજાન—અરે બાઈ, તું સિધે મોડે રહી તેની પાશે લાચારીથી

કહે તોતે તુને તુરતજ પરવાનગી દેશે.

અમરશિંગ—નહીં નહીં, હું તેની પાશે કદી પણ અર્જ ગુજારવા

જનાર નથી અને તેનો હુકમ પણ માન્ય રાખનાર

નથી, હું ફક્ત આપનો તાખેદારછું માટે હું આપ

પાંશેથી સાત દીવશની બક્ષિશ રજા લઈ જાઉં છું

(જાય છે).

પ્રવેશ ૪ થો. (સ્થળ રસ્તો).

(અમરશિંગ અને શેરખાં)

શેરખાં—પ્રિય મિત્ર અમરશિંગ તે શાહજનન આદર્શાહનો હુ-
કમ બહાલ્ય ન રાખતાં સુખેદારની રગ્ન લીધી નહીં
તેથી તે ધણોજ ક્રોધાયમાન થયો હશે.

અમરશિંગ—અરે તેનાથી તે શું ચનાર છે, એ મારો પૂર્ણ
દુસ્મન છે માટે જ્યારે તેના ઉપર આ મારી ચળ-
કતી કઠારનો પ્રહાર થશે ત્યારેજ મારું જીવન તું લોહી
અને ઉછળતી છાતી શાન્ત પામશે. પણ મિત્ર એ
બાબતમાં તારો શું વિચાર છે ?

શેરખાં—આર્ય મિત્ર તારો વિચાર તેજ મારો. શું મારી
અને તારી બન્ને વચ્ચે તું જુદાઈ જાણે છે ? નહીં
નહીં તેમ સમજવું નહીં. ખરે વખતે કામ ન આવે
તે શાના મિત્ર. ખારા ભાઈ, તું શિર માગેતો તે પણ
હાજર છે.

અમરશિંગ—પ્રાણપ્રિય મિત્ર તારો મુજને પૂર્ણ ભરોસો છે અને
તુજને મારા બંધવ તુલ્યજ જાણું છું. (નય છે).

પ્રવેશ ૫ મો. (સ્થળ જંગલ).

(આહારો ગાય છે)

(રાગ પ્રભુ એક તુજમાં આશ હમારી એ રાગ)

ખંડા સાથે—સ્મરણ કરો શિવતણું તમે ભાઈ,
નહીં આવે સંગાથે રે કાંઈ

—ટેક.

માયા જુડી, કાચારે જુડી, જુડી આ સરવે સગાઈ,
 માટે ભેજે તમે સંકર ભોલા, ગુમે જગ્યા માંહે જાઈ—રમરણ
 શકર માયા, શંકર કાયા, શંકર સાચી સગાઈ,
 પુત્ર પરિવાર ધનને માયા, જોયે તે મનશે ત્યાંહી—રમરણ
 (૧) આહાણ—સોમદત કાકા એ સોમદત કાકા અરે અહીં તે શું
 ખેતી રહ્યા છે શેહેરમાંથી પેલો અમરાસિંગ રાંડોડ આપ
 હા રાજાની કુંવરી પરણીને જાય છે માટે ચાલો ત્યાં બદા
 કાણ મલશે બદાકાણ.

૦. ધા આહાણ રાણે—ચાલો ભાઈ ચાલો ત્યારે તો ચાલો.

વિદુરાક—જોયા આહાણ ભાઈ હમણાંતો શંકરનું પૂજન કરો ને
 સમજાણ કરો એવા ઘરાડા પાડતા હતા પણ પૈસાનું નામ
 પડ્યું એટલેતો જાપ ને તપ બધુંએ એક ખુણે મેલ્યું.
 વાહરે! આહાણ ભાઈ, વાહ! તમારી બુદ્ધિનોતો પારજ નહીં.

પ્રવેશ ૬ ઠો.

૧ સાહેલી—મારી વાહાલી બેહેન શું ત્યારે તું અમને તજીને
 સાસરે જઈશ ?

હાડી રાણી—પ્રિય સખીઓ તમારાથી વિખુટી થતાં માઝ્કરદય
 અતિશે દુખાય છે પણ ગયા શિવાય છુટકોં નથી.

૨ સહેલી—પ્રિય બેહેન સાંચં કાલે તારાં લગ્ન થયાં તે વખતે
 અમને અતિ ઉમંગ હતો પણ હવે તું હમારાથી વિખુટી
 થાય છે તેથી અતિશે દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે.

હાડી રાણી—મારી પ્યારી સાહેલીઓ મને પણ તમારા કરતાં
 વિશેષ થાય છે પણ શું કરું. પ્રિય બેહેનો તમા મારી

વાહાલી માતા પાસે ખખર લેવા જતી જંગલે અને માહારા શિવાય તે આકુળવાકુળ થાએ તો તેને ધિરજ દેતી રહેજે.
૩ સાહેલી—એહેન તે વિશે તું નિશચિંત રહે પણ શાણી કુંવરી તું તારા પતિ અમરશિંગની આગ્રામાં રહેજે અને તેના કહેવા મુજબ ચાલજે. વધારે શું કહીએ એન તુંતો સમજુ છે.

સિપાઈ—(પ્રવેશ કરી) રાજ્ય કુંવરી જનને વળાવવાનો સમય થયો છે માટે આપના પિતા બોલાવે છે (જાય છે) (અમર શિંગ તથા રાણી રથમાં બેસી ગાજતે વાજતે જાય છે).

અંક ૨ જો.

પ્રવેશ ૧ લો.

(સ્થલ રાજ્ય સભા.)

(અમિર ઉમરાઓ બેઠાછે)

આપદાર—માહારાજ ધિરાજ સર્વ શિરોમણી તખ્તના ધણી શાહાજાન બાદશાહને ધણી ખમાં (રાજ પ્રવેશ કરે છે).

વિદુશક—(દોડતો આવેછે) માહારાજ ધિરાજ જીંપડાના રહેનારા કમખતના સરદાર વિદુશક રાજને થુંડમ થુંડા.

શાહાજાણ—કેમ વિદુશક માહારાજ ?

વિદુશક—શું આકાશમાંથી ઈંદ્ર બોલ્યો ? (હાથે જુવેછે)

શાહાજાણ—અરે વિદુશક આજે લાડુ મલ્યા નથી કે શું ?

વિદુશક—ખંખા ખંખા છત્રપતિ આજેતો આપે મારી સાર

લીધી ખુદાવંદ લાડુની વાત તે શું કહું દરરોજનો શેર
આટાનો સિંધો સરકારમાંથી મળવાનો આપે હુકમ ક્યો હતો
તેપણ સિલાવતખાં સાહેબે ખાંધ ક્યો છે ત્યારે લાડુને ક્યાંથી
મલે ? મારા કપાલમાંથી.

શાહાબન—હાં તેમ છે ! વારું, ત્યારે કાલથી કાઠારીને હુકમ કરીશું કે
દરરોજના બે પેટીયાં તુને મળતાં જશે. કેમ, હવે ખુશી કે નહીં ?
વિદુશક—ખુશી, શરકાર સાતવાર ખુશી. બ્રાહ્મણ બાઈને લાડવા
મલ્યા એટલે ખુશી થયા સિવાય રહેનારજ નહીં.

બાદશાહ—વજીર,

સિલાવતખાં—આગ્તા માહારાજ.

બાદશાહ—સભામાં ક્યા ક્યા રાજાઓ દાખલ થયા છે ?

સિલાવતખાં—જયેપૂર, જોધપુર, ખુંદીકોટ; વિગેરે સર્વ દેશના
રાજાઓ હાજર છે પણ આશ્ચર્યની વાતે એજે નાગોરનો રાજા
અમરસિંગ રાહોડ હજી સુધી આવ્યો નહીં.

વિદુશક—હાં ! હીક લાગ ફાવ્યો છે.

બાદશાહ—ત્યારે જુવોછો શું ? મોકલો પરવાનો, કે તે જલદી
હાજર થાએ.

સિલાવતખાં—પેહેરેગિર,

પેહેરેગીર—હુકમ માહારાજ.

સિલાવતખાં—લે આ પરવાનો અને એકદમ નાગોરમાં જઈ
અમરસિંગને આપી તેને કહેવું કે બાદશાહનો સમ્પત હુકમ
કે સત્વર હાજર થાય.

પેહેરેગીર—જેવી આપની આગ્તા (જાય છે)

સિલાવતખાં—કૃપા નીધાન આપની પાશેથી અમરસિંગ સાત
દિવસની રક્ત લઈ ગયો અને આજ ચઉદ દિવસ થયા પણ તે

આવ્યો નહીં શા વાસ્તે આવે ? હવે તે સ્ત્રિમા ચક્રચુર થઇ ગયો હશે.

વિદુશક—ફીક, ધુળમાં કાંકરા ચુઓ છો, તમેજી ચક્રચુર થઇ જાઓને, કોણ ના કહે છે.

બાદશાહ—વજીર એ હારી રાણી પરણ્યા પછી ધણોજ મગ-રૂખી થઇ ગયો છે.

સિલાવતખાં—હવે એ આપની બરાબરી કરવા જાય છે. મા-હારીતો તે દરકાર પણ રાખતો નથી માટે હું તેને શું કહી શકું ?

વિદુશક—કાકો માયાનો મલ્લો છે માયાનો.

બાદશાહ—અરે એ રંગડ મારી તેમજ તારી બારાબરી શું કરી શકે તેમ છે.

સિલાવતખાં—એ હવે આપના કામનો નથી. તે કચેરીમાં ધણીજ ધામધુમથી આવે છે અને તેને જોઇ શરૂ કચેરી ધુળવા લાગે છે. હું ધાર'છું કે થોડા દિનમાંતો તે આપણી ફોજને પણ પોતાને સ્વાધિન કરી લેશે.

વિદુશક—તમારામાં રામ નહીં હોય તો તેમ પણ થાશે.

બાદશાહ—અરે એનાથી શું થનાર છે. કાલેજ કચેરીની અંદર તેનો પરાજય કરાવીશ.

સિલાવતખાં—જનાબ સહેજમાં તેનો પરાજય નહીં થઇ શકે સખખ કે તેની પછવાડે આખી મારવાડ છે તે રંગમાં ભંગ કરે.

વિદુશક—હું જાણું છું કે તમારી બિપર બારમા રાહતું ચક્ર ફરી વલ્યું છે માટે તમારોજ રંગમાં ભંગ થાશે.

બાદશાહ—એની પાછળ મારવાડ છે, ત્યારે શું આપણી પાસે લશ્કર નથી ?

સિલાવતખાં—આપણા સતરખાન અને બહોતેર લમરાઓન
બસ છે.

વિદુશક—બેઠા બેઠા ભોંય ખોતરા કરશે, ભોંય.

આદશાહા—વજર, અમરસિંગ આજે રાતમાં હાનર થાય નહીં
તો સેનાધીપતીને હુકમ કરવો કે લસ્કર લઇ એકદમ નાગોરને
ધેરો ધાલી તેને પકડી મારી પાસે લાવે.

સિલાવતાં—જેવી આપની આગ્રા.

પ્રવેશ ૨ નો.

સ્થલ અમરસિંગનું સયન ઘઠ

(અમરસિંગ તથા હાડી રાણી)

અમરસિંગ—આહા ! ઇશ્વરની ગતિ અપરમપારછે, ધડીમાં રંકને
રાય કરેછે અને ધડીમાં રાયને રંક કરે છે.

હાડી રાણી—પ્રાણનાથ કેમ વાર ?

અમરસિંગ—પ્રાણ પ્રિયા જોકે મને રાજ્ય સુખતો મલ્યું છેજ !
પણ વહી તારા જેવી રૂપ અને ગુણવાન સ્ત્રી મહી તેથી
જાણું છું કે હું પણ એક લાગ્યશાલી પુરૂષ છું.

હાડી રાણી—પ્રિય પતી, તેમાં શું આશ્ચર્ય જેવી વાતછે પુરૂષને સ્ત્રિનું
અને સ્ત્રિને પૂરૂષનું સુખ એપણુ એક સંસારમાં મધુરો લાહાવોંછે

અમરસિંગ—ખરેખર તેમજછે આહા ! તારા આવવાથી આ
મારો સદર મેહેલ કેવો સ્વર્ગના જેવો દિપી રહયોછે.

હાડી રાણી—આર્ય પુત્ર એ સર્વે આપના થકીજ રૂડાં વાનાં છે
કેમકે આપ સુખીતો હું સુખી, ને આપ દુખીતો હું ધણુ દુઃખી

અમરસિંગ—એમ કેમ વાર ? તારે શું તારા પીતાના દરબારમાં
તું મારા સિવાય દુખી હતી ?

હાડી રાણી—પ્રાણ નાથ ને ઇચ્છિને પોતાના પતિ ઉપર પુણ્ય પ્રિત હોય તેને આકાંક્ષા પિતાને ત્યાં હરેક પ્રકારનું સુખ હોય તો પણ તે અલખામણું લાગેછે.

અમરસિંગ—ત્યારે શું પૃથ્વિમાં સર્વ સ્ત્રિઓ તેવીજ રીતે વર્તતી હશે?

હાડી રાણી—પરાણુવલ્લભ દુનિઆમાં ને સ્ત્રિ લિણુભાગ્યણી હશે તેજ પોતાના વાહાણ પતિનો રનેડું તજી પિતાને ત્યાં વાશ કરતી હશે.

અમરસિંગ—શાઆશ ! મારી મધુરી પ્રિયા, શાઆશ ખ્યારી ! હવે તુને ઊંઘ આવતી હશે માટે પોઢી ન.

હાડી રાણી—પ્રાણુનાથ પ્રથમ આપ પોઢો એટલે હું આપના અર્ચુ તલા શું (અમરસિંગ સુવેછે અને રાણી પગ ચાંપેછે) (દાશી આવે છે)

દાશી—બાઈ સાહેબ, બાહર કોઈ હલકારો આગ્યોછે તે રાખજી ને મલવા ઇચ્છે છે.

હાડી રાણી—તેને કેહકે રાખજી પોઢી ગયાછે.

અમરસિંગ—નહીં નહીં, પ્રિયા હું જાય છું દાશી તેને અંદરદાખ લ કર (દાશી જાયછે) પ્રિયા તુ હાલ અંદરના દીવાનખાનામાં દાખલ થા તેટલા સમયમાં હું એની સાથે વાત કરી લેઈ છું (હલકારો આવેછે)

હલકારો—માહારાજ, બાદશાહનો હુકમ થયોછે કે આ રૂકડો વાંચી આગ જલ્દ આગરે પધારો.

અમરસિંગ—મારા દીલમાં પણ એજ વિચાર હતો (કાગલ વાંચીને) બાદશાહને કોઈએ ભમાવ્યો હોય એમજણાય છે.

હલકારો—વધારે શું કહું મહારાજ, આપ પધારોતો એતીને પધારજો

અમરસિંગ—કેમ વાર? એવી શું અદ્દશોશની વાત છે.

હલકારો—દરબારમાં આપની યુગલી થઈએ અને આપનો પરા
જ્ય કરવાને વાસ્તે વજીર સાહેબ તજવીજમાં છે.

અમરસિંગ—હા: સિલાવત મારો પુણ્ય દુસ્મન છે માટે તેણે આ
બધું કાર્ય રચ્યું છે તો હવે તેનું વેર લીધા સિવાય કદી પણ
રહેનાર નથી.

હલકારો—માહારાજ, આ સમય તેમ કરવાનો નથી, હાલતો
આપને ગમ ખાધ રહેવું જોઈએ.

અમરસિંગ—હું જેમ જેમ બોલતો નથી તેમ તેમ તે ખમણો
થાય છે પણ હવેનો હું તેનો પ્રાણ ત્યાગ કરીશ જ તું ચાલતો
થા તેટલા સમયમાં હું આવી પોહોયું છું.

હલકારો—માહારાજ, હું વારમવાર શું કહું. આપ ત્યાં ફાજ
લઈને પધારો કેમકે ત્યાં ઘણું લશકર ભેગું થયું હશે.

અમરસિંગ—અરે એ લડીઆરાઓથી અને પિંજરાઓથી શું
થવાતું છે, હું ઐકજ બસ છું (હલકારો જાએ)

પ્રવેશ ૩ જો.

(સ્થલ અમરસિંગ તથા હાડી રાણી)

હાડી રાણી—પ્રાણનાથ આ સમય આપ સહસ્ત્ર સજા ક્યાં
તૈયાર થયા છે.

અમરસિંગ—પ્રિયા, મને શાહાજનન બાદશાહનું તેડું આવ્યું હતું
માટે હું આગરે જઈ છું.

હાડી રાણી—નહીં નહીં, પ્રાણનાથ આ અર્ધ રાત્રિને સમય ત્યાં
ના જવાય. આલો પધારો આપણે પોઢી જાઈએ (ગાય છે)

(મોહને પધારો માહારાજ—એરાગ)

સેજ પધારો માહારાજ, અમરસિંગ સેજ પધારો,
મદ જોખનમાં છું હું આજ —૨૬

સાખી

સેજ પધારો રાજવી, હાજર ઉભી નાર,
ખુશથી માણો સાયબા, મારીછે જોખનની બાહાર,
અમરસિંગ સેજ

તાણી બાંધ્યો ઢોલોઓ, કમર કશી તલવાર
કામની કશી રહી કાંચલી, કર શોભે અતી સંજુગાર
અમરસિંગ શેજ.

આભે ઈંદ્ર ગડગડે, રણમાં ગરજે શુર,
ગોરી ગરજે સેજમાં, માઈ જોખન છે બરપુર,
અમરસિંગ સેજ પધારો

પ્યારી નીરખે પીયુને, મનમાં અતિ ઉમંગ,
પોહું પ્રિતે સેજમાં, હુતો લઇને પ્રિતમને સગ—અમરસિંગ
અમરસિંગ—પ્રાણુથી પ્યારી આગરેથી પાછો આવી તારી
સર્વ આશા પુણું કરીશ.

હાડી રાણી—પ્રાણુનાથ, હુંતો આપને કદી પણ નહીં જવા દજો
અમરસિંગ—પ્રિયા શાહાજનન, બાહાદુરશાહના દરબારમાં મારી યુગ
લી થઇછે અને રાજાએ મારો પરાજ્ય કરવાનો વિચાર કર્યોછે
માટે હું ત્યા જઇ બંદોબસ્ત કરી પાછો સત્વર આવું છું.

હાડીરાણી—એવો આપે શું અપરાધ કર્યો છે ?

અમરસિંગ—પ્રિયા હું આપણા વિવાહને માટે દરબારમાંથી સાત
દીવશની રક્ષત લઇ આવ્યો છું અને તેને બંદોબસ્ત આજે થઇ

દીવસ થઈ ગયા તેથી ત્યાંના વજરે મારી યુગલી કરી માટે
એ દુહનો પ્રાણ ત્યાગ કરીશ ત્યારેજ શાંતી થશે.
હાડી રાણી—અરેરે ! પ્રાણનાથ, ત્યાંતો બાદશાહનું સૈન્ય ધણું હશે
માટે બળીઆ સાથે બાથ ભીડાય નહીં

અમરસિંગ—અરે એની સર્વ સૈન્યાતો મારા હાથમાં છે અને
તેના અભિર ઉમરાઓ પણ મારાથી ધણાજ ડરેછે માટે તેના
થી કાંઈ પણ થઈ શકે તેમ નથી તેમ છતાં માહારા મિત્ર
શેરખાં અને આપણા પુત્ર રામસિંગને તો તું જાણેછે.

હાડી રાણી—વારું ત્યારે હ્યો હું આપને દારૂ પાંજી, (ગાયછે)
(રાગ દારૂડી)

પીઓને માહાજ દારૂ, પીઓને માહારાજ,
ઊભી કરૂં હું અર્જ આજ. —ટેક
સજીને આવી કામની, પેહેરીએ કાવલ હાર,
નાથ વિના એકે નારનો, સર્વ શીકા સણગાર.—દારૂ
ખારી વિણ જેમ પ્રિત નહીં, ઘંટ વિના નહીં નાદ,
નિમ કવિણ જેમ સાયબા જેવો ભોજણુનો સવાદ—દારૂ
કુવે પનઘટના ચડે, સુકે જેના નીર,
ચોપટમાં પાસા નહીં, શેત્રંજ ખીન વજર.—દારૂ
શિશી ભરી સરાખની, હાજર ખાલો હાથ,
પ્રિતેથી બાલમ પીઓ, તાં થઈ જશે પરમાત.—દારૂ
અમરસિંગ—પ્રિયા, તારું સર્વ કહેવુંં યથાર્થછે પણ એક વખત
આગરે જઈ આવી પછીથી નીરાંતે કથુંબા કરીશુંં.

દુહા (ગાયછે)

હાડી રાણી—સુતીતી રંગ મેહેલમાં, લઈ પ્રિતમને સાથ
નિરપત જાગ્યો નિંદ્રથી, ઉપર અરખી રાત

ફહા

અમરસિંગ—સુણ રાણી, તુંજને કહું, તુંછે ચતુર સુખણ
ચાકર, ચક્રા, ચતુર નર, એ ત્રણને ઘેર હાંણ.

હાડી રાણી—જડ બળી બળે તોકરી આભે ચમકે ખીજ,
આગ લાગો એ આગરે, કાલે નવલી તીજ,
કાલે નવલી તીજ છે, જુગમાં બડો તેહવાર,
જેવા બચુ શાલેખા, શ્રાવણના દીન ચાર.

અમરસિંગ—કાલે નવલી તીજ છે, કહે તું હાડી નાર,
પણ શી રીતે કીજીએ, ચાકર તાબેદાર.

હાડી રાણી—દરખત મીંઠી વેલડી, પિયુને પ્યારી નાર,
જે દંડ માગે બાદશાહ, વેચું નવશરો હાર.

અમરસિંગ—પ્રિયા, તારું કેહેવું સત્ય છે પણ આ સમય આગરે
ગયા સિવાય છુટકો નથી.

હાડી રાણી—પ્રિયપતી, આગરો કપટનો ભરેલો છે અને વળી
આપની ઉપર બાદશાહ કોપાયમાન થયો છે માટે આપ ત્યાં
પધારવા વિચાર ના કરો.

અમરસિંગ—નહીં નહીં, એમ કહીપણ બનનાર નથી. હું તે
હમણાજ જઈ છું.

હાડી રાણી—પ્રાણનાથ, ઓ પ્રિયપતી, આપ મારું કેહેવું માન્ય
રાખતા નથી તો આ અર્ધ રાત્રીને સમયે જવાનો વિચાર
બંધ રાખી પ્રાતઃ કાલે પધારજો.

અમરસિંગ—પ્રિયા, બાદશાહનો સખ હુકમ છે કે, અત્યારેજ
હાજર થવું માટે જો હું પ્રભાતે જઈ તો ગુનેહગાર થાઈ.

હાડી રાણી—પ્રિયપતી, કદાચ રાત્ર દંડ માગશે તો હું મહાર.
પીતાના દરબારમાંથી મંગાવી આપીશ પણ માહારી એટલી
અરજ બાહાદુર રાખી આપ પ્રાતઃકાળે પધારજો.

અમરસિંગ—માહારી વાહાલી પ્રિયા, તારા પિતા સર્વ વાતે સ્મય છે, તેમ છતાં આપણા દરબારમાં પણ કાંઈ ખામી નથી. ફક્ત એછે જો, હું બાદશાહને કહું ભરૂં તો મારી જાતને બટો લાગે માટે ખ્યારી, તું હરેક વાત કરીશ તોપણ હું આ વખત ગયાં સિવાય રહેનાર નથી.

હાડી રાણી—વારૂં ત્યારે ચાલો, આપ ભોજન કરી લ્યો પછી પધારજો. (બન્ને જાયછે.)

પ્રવેશ ૪ થો.

(રાણી હાડી તથા દાસી.)

રાણી— (રાગ સીતાના બાર મહીનાનો.)

સખી કેમ કહું, ક્યાં જાઉં, રીસે બંધા રાજવી,
ચઢી આગરે તે તો જાય, ઘોડો રે બાંધ્યો ગાજવી,
સખી લાખ કહી પણ એકે ન માની મારી વાતડી,
જવા તણા કરે તે વિચાર, ધડકારે મારે છાતડી,
સખી પીયુજ કરે ન વિચાર, થશે માહારા હાલ શું,
માટે પાય પડીને આજ, જઈ સમજાવ તું.

દાસી—બાદશાહેજ, રાજાજ એમ સમજાવ્યા નહીં સમજો, માટે આપ તેને ખુશીથી રજા આપો કે તે બાદશાહને રીઝવી સત્વર પધારે.

હાડી રાણી—દાસી મને અહીં આવે હજી દિવસ પંદર તો થયા નથી તેટલા સમયમાં પિયુજ મારાથી વીખુટા થાય તે કેમ સેવાય ?

અમરસિંગ—(પ્રવેશ કરી) પ્રિયા, મેં ભોજન કરી લીધું માટે હવે મને રાજ થઈ રજા આપ.

હાડી રાણી—અરેરે ! પ્રિયપતી, મને માન સુકન થાએછે, માહર
જમણું લોચન દરકે છે.

(રાગ રામગ્રી.)

પ્રાણુવલ્લભ પિયુ માહરા, અરજ કરું હું આ વાર,
માન સુકન સુજને થયાં, માટે કરોને નિચાર—ટેક
સનમુખ છીંકે છોકરી, હરણી કરે પોકાર,
જેશી વાંચે દીપણી, કહું શું વારમવાર—પ્રાણુ.

અમરસિંગ—

(રાગ એજ.)

વર માગે તે છોકરી, હરણી માગે આહાર,
જેશી માગે દક્ષણા, દૈ દે નવસરો હાર,
ગુણવતી પ્રિય સુંદરી.

હાડી રાણી—

(રાગ એજ.)

કોણુ વખત દરબારનો, શિરપર અરધી રે રાત,
વખત ખુરો આ ટાળીને, પીયુ જાજો પરભાત—પ્રાણુ

અમરસિંગ—મુજપર કોપ્યો બાદશાહા, દંડ માગે લખ ચાર,
માટે કહું માનો કામની, સુજને દીઓને કટાર—ગુણુ.

હાડી રાણી—જો દંડ માગે બાદશાહા, અર્જ સુણો રે માહારાજ,
એક લડ તોડું હારની, ભરી દહું લખ પાંચ—પ્રાણુવલ્લભ.

અમરસિંગ—પ્રીયા તારું સર્વ કહેવું મિથ્યાછે, કેમકે હું માહારી
રાઠોડની જાતને કદીપણુ ખટો લગાડનાર નથી. હું તો માહારે
આ ચાલ્યો (જવા માંડેછે રાણી તેને વળગી પડેછે.)

હાડી રાણી—પ્રિયપતી, એ પ્રાણુનાથ, જ્યારે આપ મને રક્ષણતી
સુકી પધારોછો ત્યારે મને અહીં કોને સ્વાધીન કરો છો ?

અમરસિંગ—પુત્ર જસંવત અને રામસિંગએ બંને તારી પાસેછે.

હાડી રાણી—વારું ત્યારે આપ તો ચતુર છો, માટે ત્યાં જઈ

એવી રીતે વર્તવું કે જેમાં આપણે હાણ ન થાય.

અમરસિંગ—તે વિશે તું નિશ્ચિત રહે પ્યારી, હવે મને કટાર આપ.

હાડી રાણી—પ્રિયપતિ, હ્યો આ કટાર પણ આપ સાવચેતીથી રહેજો અને દગાખોર સિલાવતનો વિશ્વાસ ના કરશો.

અમરસિંગ—તું એમ જાણુકે સિલાવતનું મોત તો હવે નજ-દીક આવ્યું છે પણ પ્રિયા, મરવું જીવવું એતો જગત કર્તા ઇશ્વરને સ્વાધીન છે માટે કદાચ માહારીજ તે વલે થઇ તો બન્ને પૂત્રાને પાશે રાખી આ નાગોરનું રાજ્ય તું સારી રીતે ચલાવજે.

હાડી રાણી—અરેરે ! પ્રાણુનાથ, આ આપણા મુખ્યાર વિદંભાથી હું થું સાંભળું છું ? અરે ! આ વખતે મારો પ્રાણુ ત્યાગ કેમ થતો નથી ? માહારા વાહાલા પતી, મારું ધન, માલ, ખજાના, એ સર્વે વાનાં આપજ છો. અરેરે ! પ્રિયપતિ આપ મને તરછોડીને કેમ જાઓ છો ? (રડે છે.)

અમરસિંગ—પ્રિયા, ઓ મારી મધુરી પ્રિયા, આ તારો કલપાત જોઇ મારું રક્ત બળીને ભસ્મ થઈ જાય છે. (ગુસ્સેથી.) ઓ ધાતકી રક્તના મંડાળ, સિલાવત તું હજીરમાં મારી ચુગલી કરી માહારી વાહાલી પ્રિયાથી મને વિખુટા કરે છે, તો હવે તારું મસ્તક ધડથી જુદું કર્યા સિવાય કદી પણ રહેતાર નથી. (ધીરજથી) પણ વહાલી પ્રિયા તું આમ ગાંડી શા માટે થાએ છે ? અરેરે તારા કમળ નેણમાંથી આંસુની ધારા શા માટે વરસાવે છે ?

હાડી રાણી—પ્રિયપતિ, ઓ પ્રાણુનાથ, આપના ગુણ અને પ્રિત આ સમયે મુજને બહુજ યાદ આવે છે, અરેરે :

(કલપાંત કરે છે.)

અગરસિંગ—પ્રિયા, મારી વાહાલી પ્રિયા, શાંત થા, પ્રિયા શાંત થા, પ્યારી હવે પ્રભાત થવા આવી માટે હું સધાવું છું, પ્રણામ છે પ્રિયા, તુને પ્રણામ. (જાય છે.)
 હાડી રાણી—પ્રણામ, મારા વહાલા પતી, પ્રણામ (મૂરછિત થાય છે)

પ્રવેશ ૫ મો.

(હાડી રાણી તથા દાસી)

હાડી રાણી—(રાગ આધવજ સંદેશો કેળે શામને).

પિયુજ મારા મુજને છોડીને ગયા
 દયા ન લાવ્યા દિવમાં તે તો જરાયજો,
 દાસી શું કહું નિર્દય પ્રાણપતિ થયા,
 ધિરજ મુજથી મનમાં નહીં ધરાય જો—ટેક
 ક્યારે જનમનો પાપનો બદલો આપવા,
 ભરદારીઆમાં નાખી મુજને આજજો,
 છોડી આદ્યા પ્રાણપતિ મુજ આગરે,
 શાહાજન શું ખાય ભીડવા કાજજો—પિયુજ
 હું હીણ ભાગ્યણી સેવા પિયુની કરી નહીં,
 મનમાં જાણ્યું પ્યારો રહેશે પાસજો,
 ખાશું પીશું સુખમાં દાહાડા કાઢશું,
 પણ તેણે તો મુજને કરી ઊદાશજો—પિયુજ
 આજ નવત્રડી ત્રીજ પિયુજ સાંભજો,
 જીગ માંહેતો અ નંદ આછવ થાયજો,
 સૌ સખિઓ પિયુની સાથે જઈ ફરે,
 મુજતણા હયાં ચિર આંસુડે ભરાયજો—પિયુજ

જીવતર આ સગલું રે મૂળને નહીં ગમે
 મનડાં માંહે કષ્ટ નહીં સેહેવાયજો,
 પ્રાણુપતિ વિયોગે સખી તુજને કહું,
 મંદિર માહરં મુજને ખાવા ધાયજો—પીયુજ

દાસી—પ્યારાં બેહેન, આપ આટલો કલ્યાંત ના કરો. આપના
 પ્રાણુનાથ પાછા સત્વર પધારશે.

હાડી રાણી—દાસી, પિયુજએ મને પિતાના દરબારમાંથી તેડી
 લાગ્યા પછી અંત્યત સુખ દરસાવ્યું અને હવે મુજને એકલી
 મુકી ચાલતા થયા તે મારાથી સહન થતું નથી. અરેરે, એવું
 હેત અને પ્રિત મને હરધડી યાદ આવેછે. ઓ પ્રાણુનાથ, આપ
 આવા નિર્દય કેમ થયા ? અરે જ્યારે મને આમ તરછોડી મુકવી
 હતી ત્યારે પ્રથમથી સાગરરૂપી સુખ દરસાવવું ન હતું.

દાસી—આધસાહેબ, આપ આટલાં દિલગીર ના થાઓ.

હાડી રાણી—દાસી, મુજથી પ્યારાનો વિયોગ સહન થઈ શકતો
 નથી. અરેરે, હવે હું શું કરું ?

દાસી—પ્રિય બેહેન, આમ ગાંડા શું થાઓછો. ચાલો, આપ
 મેહેલમાં પધારો (બને જાયછે)

અંક ૩ નો

પ્રવેશ થેહલો.

(સ્થલ રસ્તો) (અમરસિંગ ગાતો ગાતો આવેછે)

અમરસિંગ— ગજલ (દાહજીડીછે) એ રાગ
 નામ માહરં અમરસિંગજી, રાજ્ય મુર્ધર દેશછે,
 નાગોર સંસ્થાન વલી તેતો માહરો વેશછે —ટેક

પરણી જે મેં પ્રાણુ ખ્યારી, અતિશે તે ગુણુવાળી,
 આવ્યો તેને તજ કરી પ્રાણુ ત્યાં હમેશછે—નામ
 હલકારે હુલો કર્યો, જ્યાં આવ્યો રાતો રાતમાં હયાં,
 તજ પ્રિયા ખ્યારીને ત્યાં એ મુજ મન અંદેશછે—નામ
 બાદશાહ કચેરી ભરે વળી, ન્યાય અદલ કરે
 યુગલખોરો આડી કરે, દુખમન ત્યાનો દ્વેશછે—નામ
 દીધી શીખ શાહાબને મુજને, આવ્યો હું નાગોર કને,
 સલાવતીઓ દાવ ખેલે, તે તો મુજને કલેશ છે—નામ

પ્રવેશ ૨ જા.

રાજ્ય સભા.

(બાદશાહ તથા ઊમરાઓ ખેડાછે.)

ચોપદાર—માહારાજ ધિરાજ, સર્વ શિરોમણી પ્રજના પ્રતિપાળ,
 શાહબન બાદશાહને ધણી ખંમાં.

વિદુશક—(દોડતો આવીને) હેં ! હેં ! હેં ! શું થયું ? શું થયું ?

બાદશાહ—કેમ વિદુશક ?

વિદુશક—(સ્વગત) અરે રાજજી તો ખીરાજે છે પણ વજર
 શાહેખ, છે કે નહોં ? (ટાંપીને જુવેછે.)

બાદશાહ—અરે વિદુશક છેક દિવાનો થયો કે શું ?

વિદુશક—હા, દિવાના થયા દિવાના, (ખુબ હશે છે) પણ રાજજી,
 આજતો મને વજર શાહેખ વિશે અતિ નંદરાં સ્વપનાં થયાં.

બાદશાહ—શું સ્વપન થયાં વિદુશક ?

સલાવતખાં—માહારાજ, તે તો વેહેમી છે વેહેમી

વિદુશક—ત્યારે આપતો છોના ? કુશળક્ષેમી (સ્વગત) છેતો સાબ
 તાબ.

સિલાવતખાં—મશ્કરા ખેશ ખેશ.

વિદુશક—ત્યારે ઓઢો મોટો ખેશ, ખેશ

સિલાવતખાં—કેમરે અલ્યા આવી ચુક્યું છે કે?

વિદુશક—મારું કે તમારું વાતતો મલી વાત. (હશે છે.)

સિલાવતખાં—કેમરે વિદુશક છેક ફટછે.

વિદુશક—અરે ફટથી છુટકો થાશે તો તો સાંધા મરાવશું પણ

હું તો ધાર છું કે જીવવા મુશ્કેલ છે, જીવવા.

ચોપદાર—(પ્રવેશ કરી) માહારાજાધિરાજ, અમસિંગ રાઠોડ સંભામાં આવવા ઇચ્છે છે.

ખાદશાહ—તેને સત્વર અહીં દાખલ કર.

પેહરેગીર—આપ્તા માહારાજ.

અમરસિંગ—(પ્રવેશ કરી ઘુટણબર ખેંચી.)

(રાગ કહું કયાં ફલક શનાયા હું મે.)

ત્યુક થઇ છે ને તકશીર મારી, ક્ષમા કરો અરજ કહું તમારી-૨૪
સાત દિવસની મેં રક્ષત ધારી ચૈદ દિવસ થયાં બહું ભારી.

—ચુક

પ્રાણ પ્રિયાનો સંયોગ સંભારો, મુકી ગયો આવવાની હું વારી

—ચુક

હલકારે હેણા ક્યો રૈન અધારી તજીને આળ્યો છું હું મુજ પ્રાણ
ધારી—ચુક થઈ

કરો ને હુકમ પાળું આપ્તા તમારી, આપ કૃપા તણો ગુણ

વિચારી—ચુક થઈ

વિદુશક—કેમ અમરસિંગજી સ્ત્રીમાં ચકચુર થઈ ગયા હતા કે શું?

અમરસિંગ—ચુપ.

વિદુશક—એતો હવે સમજ્યા ભાઈ, સમજ્યા.

સિલાવતખાં—

બેત

તારી યુગલી થઇ હજુરમાં, કયો બાદશાહે શોર,
 અમરસિંગને પકડી મગાવો, લુટી લ્યો નાગોર,
 અમરસિંગ—નામ લેય નાગોરનું, તો શિર હું નાખું તોડી,
 નવ ફેટી મારવાડમાં વળી રાજ્ય છે રાઠોડી,
 સિલાવતખાં—રાજ્ય ઘણું રાઠોડનું છે વળી બાઘઓના બાઘ,
 પણ આ તખ્તની કરે નોકરી, શિરપર છે પાદશાહી,
 અમરસિંગ—કરે બાદશાહ હુકમ, ઉઠાવીએ બાઘએ તખ્તનું આનું,
 બીજા સર્વ મનમાં ઝખ મારે પણ નહીં કોઈનું દેણું,
 સિલાવતખાં—દેણું છે તે નાખ બખને, વાત કરે શું ટેડી,
 હુકમ થયો છે બાદશાહનો પડશે પાંચમાં બેડી,
 અમરસિંગ—બેડી પડે પાંચમાં, જેના ચુક હોય તકસિર,
 એવો કાણ હમારી ઉપર આવ્યો રસ્તમ પિર,
 સિલાવતખાં—તું રશતમ દીન ત્રણનો, વળી ચાંદ દીવસે આવે,
 સાત દિનના સાત લાખ, તારે સીર હજરત ફરમાવે,
 અમરસિંગ—મુજ પર દંડ કરે નહીં, હજરત બાણે આલમ શારી,
 તારા મનમાં હોય લડવાનું તો કરાવ જંગની તખ્યારી,
 સિલાવતખાં—કરું તખ્યારી જંગનીજ, બે તાકારો શું છે ભાર,
 ફેમ નહીં બોલવાની તુજને, તું રાજ ગેમાર.
 અમરસિંગ—દેખ હાથ ગેમારનો, હું અમરસિંગ રાઠોડ,
 માંડ કટારી પેટમાં તાહારા નીકલે પિંજર ફાડ,
 (કટાર મારે છે)

સિલાવતખાં—(નિચે પડ્યો ડચકાં ભરતો)

બેત.

પિંજર ફાડી કલેજાં તોડ્યાં, થઇ ગઇ પડદે પાર,
 ખીઠ ફાડીને વાગી જમીપર, જુલમ કર્યો મુજ પાર.

અમરસિંગ—ચાર બધાર શું કરવા રાખે ? નગદ લે પરખાવી,
 નાખ ત્રાજવે તોલીલે, તું ઉભોથા અહીં આવી.
 સિલાવતખાં—હાય કટારી લાગી જળરથી, ચડતી હતી જીવાની,
 પડ્યો પોકારું વિચ કચેરી, દાઢ પીવરાવો પાણી.
 અમરસિંગ—પાણી પાણી શું કરેછે, રાય ઉભો રજપૂત,
 અરે જીઓછો શું તમે અંધા, પાઓ ગંધાતું મુત,
 (અમરસિંગ તખ્તનો પાયો પકડવા જાયછે, બાદ-
 શાહ કુદી નાસી જાયછે, કચેરી નાસાનાસ કરેછે.
 (સિલાવત મૃત્યુ પામેછે)
 વિદુશક—ઝાયરે સિલાવખારે (પોક મેલીને સીલાવતના મુડાંને
 આમથી આમ ધસરડેછે)

પ્રવેશ ૩ નો

(સ્થલ બાદશાહનો ખાનગી મહેલ.) (રાણી બેઠીછે)

શાહુજન—(પ્રવેશ કરી)અદ્સોસ : અદ્સોસ : હજારો અદ્સોસ :
 રાણી—(આશ્ચર્યથી) પ્રાણનાથ શું છે ?
 વિદુશક—(દોડતો) નસીબ કુટાં, નસીબ
 શાહુજન—પ્રીયા, અમરસિંગ રાઠોડે ભરી કચેરીની વચે સિલા
 વતને કટાર મારી બેજન કર્યો.
 રાણી—હું ! આપ શું કહો છો ? એ દુષ્ટે, મારા વાહાલા
 બાઇનો નાશ કર્યો.
 વિદુશક—નાશ તો શું, પણ એની ઉપર ધાસ પણ બગી ગયાં,
 ધાસ.
 રાણી—હાય : હાય : અરેરે, એરંધાડ માહારા બાઇને બેજન
 કરી ક્યાં નાસી ગયો.

શાહાજનન—પ્રિયા, એ આપણી કચેરીમાં ઉમેલોછે, અરે, તેણે સિલાવતને મારી માહારા તખ્તનો પાયો ખેંચ્યોકે સર્વ કચેરી ધુળવા લાગી અને હુંતો કુદીને માંડમાંડ જીવ બચાવી નાસી આવ્યો.

રાણી—અરે, ધુળ પડી એ જીવતરમાં, એ જીવવા કરતાં તો મરવું જ હતું.

વિદુશક—ત્યારે પડોને કુવામાં.

રાણી—રાજજી, ડુખી તમારી પાદશાહી, હવે તો આપ ખીખી બની જનાનામાં ભેશો.

શાહાજનન—પ્રિયા, તું શોર શું કરવા મચાવેછે? હમણાજ અંદીથી જઈ તેને પકડી તેનું મસ્તક ધડથી જુદું કરું છું.

વિદુશક—ત્યારે તો નાસીને મેહલમાં છુપતજ નહીં.

રાણી—અરે ક્યાં મુવા તમારા સતરખાંન અને બોહોંતેર ઉમરાઓ, કે એ રંધડ માહારા વાલા ભાઈને મારી કચેરીમાં જીવતો જામે, અરેરે, માહારા પીતાને સિલાવત એકજ પુત્ર હતો, (રડવા માંડેછે)

શાહાજનન—સાંત થા પ્રિયા, હું હમણાજ એ દુષ્ટનો નાશ કરાવું છું.

રાણી—અરે રે માહારો એકનો એકજ ભાઈ હતો તે મરણ પામ્યો તો હવે મારે જીવી શું કરવું છે? હુંતો હવે કટાર ખાઈને મરું યા તેને મારું.

શાહાજનન—પ્રિયા, તું જો કે તે ચંડાળનો શું લારછે? અરે કાણ છે હાજર ?

સિયાઈ—આપનો તાબેદાર હાજર છે સરકાર.

શાહાજનન—અરે શહેરની અંદર ખીડું ફેરવોકે જે સખસ અમરસિંગને મારી તેનું મસ્તક માહારી પાસે લાવશે તેને અરધું રાજ્ય બક્ષીસ કરવામાં આવશે.

